

Věznice Plötzensee v severozápadní části Berlína byla vybudována v letech 1869 – 1879. Rozprostírala se na ploše 25 ha a pět třípatrových budov s celami mohlo pojmout až 1400 vězňů. Rozsudky smrti nacistické justice se zde začaly vykonávat již v roce 1933. Do roku 1945 zde bylo popraveno 2 891 lidí.

Popravčí dostával roční plat 3 000 RM a speciální bonus 60 RM (později zvýšeno na 65 RM) za každou provedenou popravu. Rodinám popravených posléze věznice vyfakturovala mimořádné náklady: 300 RM za popravu, 1,5 RM za každý den, který popravený strávil ve věznici, a 12 Pf. poštovního za zaslání faktury.

Podmínky zde byly velmi náročné. Odsouzenci na smrt byli umístěni do bloku III, kde se nacházely cely smrti. Jaroslav Cebe-Haberský, český právník a diplomat zde vězněný, je popisuje takto: „Okno pokryto krápníky ledu, které kapaly po vnitřní straně až na podlahu. Stěny plné špíny, pavučin a nečistoty. ... K snídani hnědá neslazená voda ... krajíček chleba, k obědu tuřínová polévka, někdy 4 – 6 brambor a lžice omáčky neb zelí, k večeři řídká moučná polévka neb lžice tvarohu a poloviční krajíček chleba.“

Vězeň odsouzený k trestu smrti si směl podat žádost o milost. Z dopisu Emanuela Nesnídala, strýce Karla Nesnídala z Hradce Králové, popraveného 7. 9. 1943, vyplývá, že tato procedura neměla šanci na úspěch, byla jen nadějí, že válka skončí dříve, než bude rozsudek vykonán: ... Dr. Rau (obhájce Karla Nesnídala) doporučuje žádost podati, aby se tím v procesu docílilo nového projednávání záležitosti, a tím event. odsunutí provedení trestu.“ (Originál dopisu v archivu Lenky Švecové Zborníkové.) Podle statistiky památníku Plötzensee v Berlíně zde bylo popraveno v roce 1943 celkem 1180 odsouzených různých národností, jen v září 1943 to bylo mimo jiné 120 Čechů. Jejich poslední cesta začala paradoxně – náletem spojenců na Berlín v noci z 3. na 4. září 1943.

□ **Bombardování**

Okolností, které spustily popravy 7. – 12. září 1943, bylo několik. Bombardování Berlína spojenci mělo pro blok III likvidační účinek. Václav Erban, poštovní úředník z Hradce Králové, popravený později v Brandenburgu, jej popisuje takto: „Přiletělo jich strašlivé množství. Vlna za vlnou jich přilétala a bořili. ... Pak se nálet přiblížil a začalo boží dopuštění. ... Náhle bylo vidět, jak z nebes padají zvolna shluky světelných raket nazelenalé a červené barvy. ... Bezirksbomby padaly jen lehčí, tak nejvýše 50 kg, a pak hlavně zápalné, fosforové a malé pumy. Kriminál se třásl jako o zemětřesení, bylo slyšet vždy takové hučení z nebes a pak „krach“, fontána ohně a

hned všechno hořelo.“ Václav Erban tuto apokalypsu pozoroval z okna věznice, dokud nebyl tlakovou vlnou odmrštěn a posléze dozorcí odveden s ostatními odsouzenými do sklepních prostor.

Blok III s celami smrti, v nichž se v době náletu nacházelo přes 300 odsouzenců, byl poškozen natolik, že vězni museli být přesunuti nejprve do sklepení a později byli rozdělováni do cel bloku I a II. Ve zmatku způsobeném náletem se podařilo třem vězňům uprchnout. Ačkoli byli brzy dopadeni, byl jejich čin další záminkou k rozpoutání pekla.

Poslední zásadní příčinou byla poprava šesti odsouzených, jejichž rozsudek ještě nenabyl právní účinnosti. Říšský ministr spravedlnosti Otto Thierack se rozhodl tento „omyl“ tzv. zamést pod koberec, což ho inspirovalo k rozhodnutí vyřešit takovýmto způsobem i problémy ve věznici v Plötzensee. Veškerá řízení rozjednaná ve věci žádosti o milost byla na základě osobního Hitlerova příkazu ihned ukončena zamítnutím, aby se mohlo přistoupit k popravám. Věznice ve spolupráci se státním zástupcem Hanzem Stolzem vytvořila seznam odsouzených, který průběžně telefonicky konzultovala s ministerstvem spravedlnosti. Na základě těchto jmenných seznamů byli vězni vydáváni k popravám, aniž by kdokoli nahlédl do jejich spisů a posoudil oprávněnost žádostí o milost.

Popravy

Popravovat se začalo večer 7. září, okolo půl osmé. Gilotina byla během náletu zničena, tudíž věznice přijala náhradní řešení. V popravčí komoře, stojící na dvoře věznice, bylo na železnou traversu navlečeno osm kovových háků. Vězni byli vyvoláváni podle jmenných seznamů z cel, vysvěčeni ze spodního prádla a jen v kalhotách a kazajce se řadili do čtyřstupů v šestnáctičlenných skupinách. Ty byly ve dvacetiminutových až půlhodinových intervalech vyváděny na dvůr, kde osmice vstupovaly do popravčí místnosti. Ta byla černým závěsem rozdělena na půl. V přední části státní zástupce oznámil vězňům, že jim byla zamítnuta žádost o milost a že rozsudek bude ihned vykonán. Toto vše se dělo za svitu svící, jelikož elektrické rozvody byly náletem poškozeny.

Poté si jednotliví odsouzení sundali kazajky a byli odvedeni za černý závěs v doprovodu dvou pomocníků kata Röttgera z Hannoveru. „Kat stál na stoličce a odsouzenec byl k němu přiveden pomocníky, načež mu kat zavěsil smyčku provazu kolem krku (Röttger nepoužíval provaz, nýbrž kovové oprátky, které měl zavěšeny na háčcích na zdi pod kolejnicí), pomocníci vyzvedli odsouzence do výše, zavěsili provaz na hák a nechali tělo viset.

Někteří upadli do bezvědomí ihned, jiní umírali dlouhé minuty. Těla sundaná z háků byla odnesena do vedlejší místnosti, kde byla vršena na jednu hromadu. Z důvodů stále trvajících náletů na Berlín nemohla být těla odvezena, takže v této místnosti bez střechy byla ponechána údajně ještě cca 14 dní. Posléze byla část těl poskytnuta berlínskému Anatomicko-biologickému institutu a ta těla, pro které medicína neměla využití, byla uložena v hromadném hrobu někde v okolí Berlína. Jeho přesná poloha nebyla dosud lokalizována.

Popravovalo se vždy ve večerních hodinách a v noci. Vězni se dorozumívali klepáním na zeď, aby zjistili, kdo z jejich přátel byl odveden. Usnout dokázal málokdo, každý očekával příchod dozorce a nikdo neznal dne ani hodiny. Neexistovala poslední večeře, poslední cigareta, nikdo

nemohl napsat dopis na rozloučenou své rodině. Ráno po skončení poprav vždy kalfaktoři vyklízeli cely a sbírali skromný majetek popravených. Rodinám pak jen přišel balíček s osobními věcmi popraveného s nápisem „gestorben“. A samozřejmě také již výše zmíněná faktura za náklady spojené s pobytem ve věznici a s popravou.

Spojenecké nálety v září 1943 měly pro Berlín tragické následky. Emanuel Nesnídal popisuje ve svém dopise rodině Karla Nesnídala to, co spatřil v den své návštěvy Berlína 7. 9. 1943, tedy v den, kdy byl jeho synovec popraven. Jeho návštěva ve věznici mu nebyla německými úřady povolena. „ ... Berlín byl bombardován, a sice v těsné blízkosti Karlovy věznice. ...

Beusselstrasse a Wedding, kterážto část města byla skoro úplně zničena, hlavně všechny střechy domů shořelé, stropy zřícené, továrna a správní budova firmy Thüsen, firmy Schöller-Bleckamnn a obráběcí stroje Loewe rozsekány, přístavní jeřáby u Westhaven překoceny a zkrouceny, nádraží poškozeno. Jakási správní budova proti věznici je v troskách, za věznicí byl dřevěný lager pro dělníky (Češi, Poláci, Rusové), kterých prý tam 1000 zahynulo. ... Je jisté, že Karel měl tu noc neklidnou. ... Po obou stranách tratí při jízdě rychlíkem asi 10 – 12 min. je vidět spoušť hlavně v tisících obytných domů, po většině vypálených se zřícenými domy a štíty, bylo vidět rozbité továrny Deimler a Opel, dva obrovské plynojemy roztrhané jak z papíru a celé stovky zcela spálených nákladních a osobních vagónů na jakémsi seřadovacím nádraží. Z celého Berlína jsou poškozená místa jen malý zlomek plochy, uváží-li se, že podle mapy je Berlín město s předměstími přes 30 km dlouhý a asi 25 km široký.“

Z více než tři set odsouzených k trestu smrti ve věznici Plötzensee jich po provedení exekucí zbylo po 12. září 1943 okolo šedesáti. Nejvíce jich bylo popraveno v noci ze 7. na 8. září – 186 lidí. Celkem v těchto několika málo dnech položilo život za boj proti nacismu více než 250 lidí. Mezi nimi například tito:

Karel Nesnídal (12. 5. 1913 – 7. 9. 1943)

Bankovní úředník Agrární banky Hradec Králové, důstojník československé armády v záloze, místonáčelník Sokola HK Pražské předměstí, krajský náčelník sokolské odbojové organizace Jindra pro kraj VII Hradec Králové, člen S21B, spojka Františka Pecháčka, člen sekce Obrany národa – skupina Jitřenka. Zatčen hradeckým gestapem 26. 10. 1942 v okupované Francii ve Štrasburku, odsouzen k trestu smrti 8. 7. 1943, popraven 7. 9. 1942 ve 23.25 hod. v Berlíně Plötzensee.

□ Ota Král (24. 8. 1904 – 8. 9. 1943)

Účetní v Praze, ústecký rodák, zakladatel 1. skautského oddílu v ústeckém kraji, člen sokolské župy Krušnohorské – Kukaňovy, jednatel X. všesokolského sletu v r. 1938, zatčen gestapem již v r. 1939, ale pro nedostatek důkazů propuštěn. Člen odbojové skupiny Úvod – Krušnohoří a

odbojové skupiny Jana Zelenky Hajského, jež podporovala paradesant Anthropoid. Po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha byl opět zatčen, odsouzen v Berlíně k trestu smrti a 8. 9. 1943 v 0.30 hod. popraven.

▣ **MUDr. Karel Milostný (11. 4. 1913 – 8. 9. 1943)**

Rentgenolog v nemocnici v Hradci Králové, spolupracovník Obrany národa a člen krajského vedení PVVZ v Hradci Králové. Obstarával lékařská potvrzení pro pracovníky odboje a ošetřoval po útěku z nemocnice mjr. Josefa Matohlínu. Podílel se na vydávání protinacistických letáků, zatčen 27. 10. 1941, vězněn v Terezíně, Drážďanech a Berlíně, 7. 5. 1943 odsouzen k trestu smrti, popraven 8. 9. 1943 ve 20.05 hod.

▣ **Karel Prokop (8. 10. 1893 – 8. 9. 1943)**

Přednosta a inspektor Finančního úřadu potravní daně v Praze – Jinonicích, vedoucí jinonické odbojové skupiny, na niž navazovala skupina Věrný pes. Při zatýkání gestapa v říjnu 1941 uprchl k plzeňské organizaci ÚVOD, která mu zajistila úkryt na interní klinice a falešné doklady na jméno Karel Kropáček. Dopaden byl 4. 7. 1942 ve Skvrňanech a 8. 9. 1943 ve 2.10 hod. popraven v Berlíně, Plötzensee. Syn Miroslav byl usmrcen 14. 2. 1942 v KT Mauthausen.

Tři dále uvedení muži patřili do odbojové organizace PVVZ na Pardubicku. Byli napojeni na chrudimského poštovního úředníka Rudolfa Michálka, vůdčí osobnost PVVZ Pardubického kraje (zajištění příjmu parašutisty Františka Pavelky – operace Percentage, zajištění vysílaček pro PVVZ).

▣ **František Hudec (8. 5. 1891 – 8. 9. 1943)**

Bývalý ředitel školy v Trhové Kamenici a v Nasavrkách, za první světové války vězněn v zajateckém táboře v Tobolsku. Jako bývalý legionář byl penzionován nacisty na jaře r. 1941. Od června 1939 byl členem Obrany národa, působil v nasavrké buňce PVVZ – rozšiřoval protinacistické letáky, organizoval peněžní sbírky na pomoc rodinám zatčených a popravených, pomáhal připravovat příjem parašutisty Pavelky. Byl zatčen 22. 10. 1941, 7. 6. 1943 byl

odsouzen k trestu smrti VGH v Berlíně a popraven 8. 9. 1943 v 0.30 hod. ve věznici v Plötzensee.

▣ **Alexej Němec (6. 3. 1894 – 7. 9. 1943)**

Poštovní revident v Chrudimi, bývalý legionář, za první republiky člen „Benešovy strany“, člen odbojové organizace PVVZ na Pardubicku. Zadržoval dopisy na gestapo a jiné německé úřady, odposlouchával telefonické rozhovory, pomáhal při obstarávání falešných dokladů pro plk. RAF Dalimila Matuse, spolupracoval při organizaci přistání parašutisty Pavelky. Byl zatčen 22. 10. 1941, k trestu smrti odsouzen 7. 6. 1943 VGH v Berlíně, popraven 7. 9. 1943 ve 23.25 hod. ve věznici v Plötzensee.

Stanislav Opočenský (23. 6. 1906 – 7. 9. 1943)

Vrchní poštovní sekretář v Chocni, člen PVVZ na Pardubicku. Pro R. Michálka zajišťoval příjem zpravodajských informací o průmyslové výrobě ve firmě Mráz v Chocni (výroba bezmotorových letadel, cca 350 pracovníků) a získával od něj ilegální časopis V boj a protinacistické tiskoviny. Byl zatčen 22. 10. 1941, k trestu smrti odsouzen 7. 6. 1943 VGH v Berlíně, popraven 7. 9. 1943 ve 23.25 hod. ve věznici v Plötzensee.

Lenka Švecová, foto: soukromý archiv Jarmily Doležalové ml., Jaroslava Čvančary, archiv Památníku Plötzensee a autorky

Použitá literatura a zdroje:

Cebe-Haberský Jaroslav: Dům mrtvých, str. 38 a 40, nakl. Kvasnička a Hampl, Praha 1946

Čvančara Jaroslav: Někomu život, někomu smrt (1943-1945), nakl. Laguna 2008

Svobodné noviny, 3. února 1945(6), str. 3, Dopis mrtvého, v soukromém archivu Lenky Švecové Zborníkové

Černý Vladimír a Vašek František: Hromadné exekuce v Berlíně-Plötzensee (7. – 12. září 1943), Sborník Národního archivu Paginae Historiae 13/2005

Brunclík Jan, Hlušíčková Růžena: Lidé z Obrany národa a spolupracovníci časopisu V boj ve Východních Čechách 1939 – 1940, str. 193, SOA Zámorsk 2006

Rukopis Vaška F. a Doležalové J.: Věrní zůstali. Petiční výbor "Věrní zůstaneme" v Pardubickém kraji

Internet: http://www.gedenkstaette-ploetzensee.de/02_e.html akt., 7. 9. 2013

Internet: <http://www.usti-nad-labem.cz/dejiny/1938-45/ul-7-15.htm> , akt. 7. 9. 2013

{phocagallery view=category|categoryid=198|limitstart=0|limitcount=0}